

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Деркача Віктора Миколайовича «Управління тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців у змагальному періоді», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський та професійний спорт.

1. Актуальність дисертаційної роботи

Сучасні тенденції розвитку паралімпійського руху у всьому світі показують, що спорту інвалідів властиві найвищі фізичні навантаження під час тренувань і змагань, висока нервово-емоційна напруга боротьби, що вважалося можливим тільки в спорті здорових спортсменів. Інтенсифікація тренувального процесу, сприяюча досягненню високих спортивних результатів, вимагає від спортсменів-інвалідів величезних витрат часу і включає, як правило, щоденні тренування, залишаючи все менше можливостей для відновлення фізичної роботоздатності.

У різних видах спорту значним прогресом відзначається розв'язання проблеми з визначення основ та підходів до формування змісту підготовки спортсменів із порушеними функціями опорно-рухового апарату на етапі базової підготовки (С. Sherrill, 2004; К.Р. DePauw, 2005; Д.П. Винник, 2010; С.В. Овчаренко, 2011). Визначальним тут є адаптування принципів, засобів, методів підготовки здорових спортсменів до можливостей і особливостей спортсменів-інвалідів (М. J. Paciorek, 2001; С.П. Євсєєв, 2002; D.P. Hallahan, J.M. Kauffman, 2003).

У легкій атлетиці стан розроблення наукової проблеми, пов'язаної з проектуванням ефективних моделей управління навчально-тренувальним процесом висококваліфікованих легкоатлетів на етапі максимальної реалізації їх індивідуальних можливостей, знаходиться на досить високому рівні (Р.Ф. Ахметов, 2013). Проте, проблема проектування моделей управління тренувальним процесом легкоатлетів із порушеними функціями

опорно-рухового апарату на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей, у тому числі в змагальному періоді підготовки до основних стартів, знаходиться на рівні рекомендацій загального характеру, основу яких становить адаптування (International Paralympic Committee, 2003; С. Sherrill, 2004).

Отже, існує протиріччя між важливістю та необхідністю управління тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців у змагальному періоді підготовки до основних стартів, з одного боку, та відсутністю моделей, реалізація яких забезпечить кожному такому спортсмену можливість продемонструвати найвищий результат під час змагань.

Тому тема дисертаційної роботи Деркача Віктора Миколайовича «Управління тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців у змагальному періоді» є актуальною для сучасного та майбутнього розвитку паралімпійської легкої атлетики в Україні.

Дисертаційною роботою Деркача В.М. присвячена удосконаленню управлінню тренувальним процесом легкоатлетів із порушеними функціями опорно-рухового апарату. Автором запропоновано модель управління тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців у змагальному періоді та програму їх психологічної підготовки, як складової спроектованої моделі.

Слід зазначити, що незважаючи на кількість праць, присвячених удосконаленню процесу підготовки спортсменів - паралімпійців, дисертація Деркача В.М. є оригінальною науковою роботою, яка, по-перше, дозволяє здійснювати контроль фізичної й психологічної підготовленості легкоатлетів у змагальному періоді, по-друге, проектувати динаміку результатів змагальної діяльності в чотирирічному циклі підготовки.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційна робота виконувалася відповідно Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства освіти і науки України за темою 2.6 «Теоретико-методичні основи вдосконалення навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі

багаторічної підготовки спортсменів» (номер держреєстрації 0111U001168) та теми, що фінансується за кошти Міністерства освіти і науки України «Теоретико-методичні основи застосування засобів інформаційної, педагогічної і медико-біологічної спрямованості для рухового і духовного розвитку й формування здорового способу життя» (номер держреєстрації 0115U004036).

Внесок автора як співвиконавця тем полягала в обґрунтуванні спроектованої моделі управління тренувальним процесом та оптимального змісту психологічної підготовки легкоатлетів-паралімпійців із порушеними функціями опорно-рухового апарату у змагальному періоді.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків та актів впровадження. Дисертацію викладено на 244 сторінках, із них 173 – основного тексту. Ілюстрована 23 таблицями та 8 рисунками. Бібліографія налічує 225 літературних джерела, з яких 56 – праці іноземних авторів.

Автором чітко визначена методична та теоретична основа дослідження. Мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження поставлені коректно і відповідно темі дисертації.

У першому розділі дисертантом подано аналіз наукової літератури з теми дисертації, широко представлено сучасну характеристику підготовки легкоатлетів із порушеними функціями опорно-рухового апарату до змагальної діяльності. Розглянуто чинники, що визначають особливості управління навчально-тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців. Проведено аналіз особливостей психологічної підготовки легкоатлетів без порушень розвитку і паралімпійців у змагальному періоді.

У другому розділі обґрунтовано методи досліджень, які є адекватними об'єкту, предмету, мети та завданням роботи. Поетапно описано організацію

досліджень.

Дослідження проводилося протягом 2010-2016 р.р. у чотири етапи.

На першому етапі (січень – жовтень 2010) автором було проведено теоретичний аналіз науково-методичної літератури з обраної проблематики, визначені проблема, об'єкт, предмет дослідження, сформульована мета, яка конкретизована в завданнях, складено план дослідження, підібрані раціональні методи дослідження, опрацьовувані протоколи виступів легкоатлетів-паралімпійців на змаганнях найвищого рангу, плани тренувальних занять, передусім у частині фізичної і психологічної підготовки в змагальному періоді.

На другому етапі (листопад 2010 – травень 2011) дисертантом було розроблено модель управління тренувальним процесом жінок і чоловіків із порушеними функціями опорно-рухового апарату, які були членами паралімпійської збірної команди України з легкої атлетики та реалізовано першу частину двох етапного формувального експерименту для перевірки ефективності розробленої моделі протягом підготовки до чемпіонату світу-2011. Одержані дані було враховано під час розроблення й впровадження програми психологічної підготовки цих спортсменів, як складової запропонованої моделі управління їх тренувальним процесом у змагальному періоді.

На третьому етапі (червень 2012 – листопад 2015) був проведений педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої автором моделі управління тренувальним процесом легкоатлетів у змагальному періоді. Протягом цього етапу здійснювалися тестування рівня фізичної та психологічної підготовленості спортсменів з метою контролю їх рівня підготовленості та визначення змін, що відбуваються. Ефективність програми визначалась порівнянням результатів, продемонстрованих тими самими спортсменами під час двох останніх змагань.

На четвертому етапі (грудень 2015 – лютий 2016) було узагальнено одержані результати, сформульовано висновки, оформлено дисертаційну роботу.

В експерименті брали участь 25 спортсменів (усі МСМКУ), серед них жінок – 10, чоловіків – 15 (спеціалізація – метання, біг на середні дистанції, спринт і стрибки).

У третьому розділі дисертантом представлено дані формувального експерименту. Автором оброблено багато цифрового матеріалу, який відображає багатогранність та специфічність змагальної та тренувальної діяльності легкоатлетів-паралімпійців. Аналіз отриманих на цьому етапі дослідження результатів показав високу залежність між зміною показників спеціальної фізичної підготовленості та особливостями структури мотивації досягнення успіху та уникнення невдач у паралімпійців, що сприяли визначенню необхідності удосконалення тренувального процесу легкоатлетів із порушеними функціями опорно-рухового апарату за рахунок посилення психологічної складової підготовленості для підвищення результатів змагальної діяльності.

У четвертому розділі автором детально представлено програму психологічної підготовки легкоатлетів із порушеними функціями опорно-рухового апарату, що є складовою моделі управління тренувальним процесом, яка передбачає такі основні компоненти: конкретизовані мету і завдання, напрями реалізації, оптимальні для кожного напрямку методики, узгодженість змісту програми та інших складових спроектованої моделі.

Використання спортсменами розробленої програми психологічної підготовки сприяло досягненню ними суттєво вищих результатів, ніж спортсменами, які не використовували цієї програми.

У п'ятому розділі автор характеризує повноту вирішення завдань досліджень та узагальнює результати експериментальної роботи, які підтверджують ефективність запропонованої моделі управління тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців у змагальному періоді

підготовки. У ході дисертаційного дослідження було отримано п'ять груп даних, які підтверджують, доповнюють наявні та абсолютно нові.

3. Достовірність результатів, їх новизна

Достовірність одержаних результатів базується на достатній кількості проведених вимірів, а також на інформативних методах дослідження і методах математичної статистики. Багатоаспектний підхід для вирішення поставлених завдань разом із статистичним аналізом отриманих результатів дають підставу говорити про достовірність наукових положень та висновків, які захищає дисертант.

Наукові положення, результати і висновки дисертаційної роботи В.М.Деркача визначаються новизною та обґрунтованістю. Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці моделі управління тренувальним процесом легкоатлетів із порушеними функціями опорно-рухового апарату на заключному етапі підготовки до основних змагань, яка вирізняється особливостями, що зумовлені захворюванням, статтю та спеціалізацією. Автором вперше розроблено і впроваджено програму психологічної підготовки досліджуваних спортсменів, що реалізується у комплексі з іншими складовими спроектованої моделі.

Автором доповнено та розширено дані щодо особливостей показників спеціальної фізичної підготовленості, мотивації досягнення успіху та уникнення невдач, результативності змагальної діяльності паралімпійців із різною легкоатлетичною спеціалізацією, а також дані про ефективні методики діагностики і поліпшення їх психологічної підготовленості у змагальному періоді підготовки.

Крім того, набули подальшого розвитку загальні наукові уявлення про ефективні підходи до управління тренувальним процесом паралімпійців і значення психологічного тренінгу в структурі їхньої загальної підготовленості у період безпосередньої підготовки до основних змагань.

Не викликає сумніву також і практична значущість дисертаційного дослідження, яка полягає в упровадженні у практику тренувального процесу легкоатлетів-паралімпійців моделі управління для вдосконалення тренувального процесу спортсменів, що реалізується під час безпосередньої підготовки до основних змагань. Водночас, використання теоретичних і практичних доробок дисертаційної роботи сприятиме вдосконаленню змісту навчальних дисциплін «Адаптивний спорт», «Теорія і методика спорту вищих досягнень», «Теорія і методика підготовки кваліфікованих спортсменів», «Психологія спорту», як важливих елементів підготовки бакалаврів, магістрів адаптивного спорту та їх післядипломної освіти.

Основні положення дисертаційної роботи впроваджені в тренувальний процес членів паралімпійської збірної України з легкої атлетики, в навчальний процес Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова та Харківської державної академії фізичної культури.

Також отримані результати мають широке теоретичне та науково-методичне значення, можуть застосовуватись при підготовці майбутніх тренерів з легкої атлетики у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю.

Вивчена автором тема має й перспективний напрямок подальших досліджень, які стосуються вдосконалення змісту технічної підготовки легкоатлетів-паралімпійців на етапі підготовки до основних змагань, що передбачає широке застосування апаратів механотерапії та людиноподібних механізмів.

4. Повнота викладених наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації і в опублікованих роботах

Наукові положення, висновки, викладені в дисертації повною мірою, опубліковані у 8 наукових працях, з них: 5 – у наукових фахових виданнях України (3 з яких включено до міжнародних наукометричних баз), 2 опубліковані в інших наукових виданнях, 1 - навчальний посібник.

Одержані результати дослідження належно апробовані. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: міжнародних – «Актуальні проблеми сучасної біології та здоров'я людини» (Миколаїв, 2011), «Молода спортивна наука України» (Львів, 2012–2016), «Актуальні проблеми розвитку руху «Спорт для всіх»: досвід, досягнення, тенденції» (Тернопіль, 2012), «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві» (Луцьк, 2012, 2015), «Актуальні проблеми розвитку фізичного виховання, спорту і туризму в сучасному суспільстві» (Івано-Франківськ, 2013), «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» (Чернігів, 2014, 2015); всеукраїнських – «Історичні, теоретико-методичні, медико-біологічні аспекти фізичної культури і спорту» (Чернівці, 2016); звітних науково-практичних — викладачів, аспірантів кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, 2015, 2016).

Автореферат та публікації цілком відображають зміст дисертаційного дослідження на тему «Управління тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців у змагальному періоді». Таким чином, є всі підстави вважати, що робота відповідає вимогам щодо захисту кандидатських дисертацій.

5. Зауваження та недоліки дисертаційної роботи та автореферату

1. Зміст пункту 1.2 «Чинники, що визначають особливості управління навчально-тренувальним процесом висококваліфікованих легкоатлетів із порушеними функціями опорно-рухового апарату» не зовсім відповідає назві, тому що автором проаналізовано інформацію наявних літературних джерел, яка стосується тільки спортсменів із наслідками церебрального паралічу. Що стосується спортсменів з ампутаціями та спортсменів зі спинальними порушеннями, то така інформація не надана.

2. Незрозуміло, спортсмени з якими ураженнями брали участь у експерименті (спортсмени із наслідками церебрального паралічу, спортсмени з ампутаціями або спортсмени зі спинальними порушеннями).

3. У пункті 2.1.2 автором надається перелік тестів для визначення спеціальної фізичної підготовленості спортсменів, але не вказано ким і коли були розроблені ці тести і чи враховувались класи спортсменів при тестуванні.

4. У розділі 3 доцільно було б більш детально представити програму підготовки легкоатлетів-паралімпійців до використання експериментальної програми.

5. Автору треба було б визначити назву досліджувального етапу підготовки. У тексті дисертації він має такі назви: «змагальний період» (с.167,168), «змагальний період підготовки до основних змагань» (с.167), «період безпосередньої підготовки до основних змагань» (с.32), «етап підготовки до наступних основних змагань» (с .122).

6. В науковій новизні: дані про динаміку результатів змагальної діяльності не можуть бути доповнені, бо це загальновідомі статистичні дані.

7. У висновку 2 зазначено, що при проектуванні моделі управління тренувальним процесом приділялася увага також засобам відновлення легкоатлетів-паралімпійцям. Можливо було б доречно відобразити це у дисертаційній роботі.

Виявлені зауваження не знижують загального позитивного враження та наукової цінності дисертаційної роботи та мають дискусійний характер.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Деркача Віктора Миколайовича «Управління тренувальним процесом легкоатлетів-паралімпійців у змагальному періоді» є завершеним самостійним науковим дослідженням, що має теоретичне і практичне значення. За актуальністю розкритих питань, новизною отриманих результатів дослідження і практичним значенням дисертація Деркача В.М.

відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент:
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри спортивних ігор
Дніпропетровського державного
інституту фізичної культури і спорту

С.В.Овчаренко